

ORTA DOĞU'NUN AYKIRI ŞAİRİ NİZAR KABBANİ'DE POLİTİK SÖYLEM*

Political Discourse in Nizar Qabbani, Anomalous Poet of The Middle East

Doç. Dr. Nurullah Ulutaş*

ORCID: 6274-0401-7675-0176/ Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 12 Nisan 2019

Düzeltilme tarihi: 24 Mayıs 2019

Kabul tarihi: 29 Mayıs 2019

Anahtar Kelimeler: Nizar Kabbâni, Ortadoğu Edebiyatı, Arap Şiiri, Politik Söylem, Filistin.

ÖZ

Ortadoğu Edebiyatının modern ve güçlü kalemlerinden Nizar Kabbânî; sanatsal yeteneği ve aykırı söylemleriyle muhafazakâr kesimlerin eleştirisine maruz kalsa da söylemleriyle geniş kitleleri etkileyen bir şairdir. O, yaşadığı toplumun kendisine taktığı "Arap Şairi", "Kadın Şairi" ve "Bütün Nesillerin Şairi" gibi tanımlamalara aldırılmadan hak bildiği yolda yalnız başına yaşayan bir şair olma kimliğini her zaman korur. Evrensel temaları işlemesi, onu tüm nesillerin ve coğrafyaların sesi yapar. Kabbânî, yaşadığı toplumun acılarını, yılgınlıklarını ve umutlarını şiirlerinde işler. Onda ideoloji, Arap-İsrail savaşları ekseninde beliren bir nitelik arz eder. Şiirlerinde iktidarların halkı sömürmesini, ezilen toplumların trajedisini İrk – Din çatışması bağlamında şiirlerine aktarır. Muhafazakâr ve mütevekkil toplum bireylerinin iktidarlar karşısında suskun ve kimliksiz yaşamasını eleştiren şairin birçok eseri yasaklanır. O, "Başkaldırmıyorsa nedir şiir?" diyerek bir anlamda şiirin poetik misyonunu da açığa vurur. Kabbânî, mazlum ve onuru çiğnenmiş insanların sesi olarak hayatı boyunca ezen ve sömüren iktidarlara karşı başkaldırmıştır. Bu çalışmada tarama yöntemi kullanılarak Nizar Kabbânî'nin şiirlerinde politik söylemi analiz edilmeye çalışılacaktır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 12 April 2018

Received in revised form 24 May 2019

Accepted 29 May 2019

Keywords: Nizar Qabbani, Middle Eastern Literature, Arab Poetry, Political Discourse, Palestine.

ABSTRACT

Nizar Qabbani, one of the modern and powerful poets of the Middle Eastern literature; has influenced large masses with his discourse despite being criticized by conservatives due to his artistic skills and anomalous discourse. He always protects his identity as a poet living alone on the right track without regard to the definitions like "Arab Poet", "Poet of Women" and "Poet of All Generation" attached to him by the society. Universal themes in his works make him the voice of all generations and geographies. Qabbani treats the sorrows, wrath and hopes of his society in his poems. Themes of "woman" and "political discourse" come to the forefront in his poems. The ideology in his poetry is in the axis of Arab-Israeli wars. He expresses the exploitation of the people by the ruling and brings the tragedy of oppressed societies in his poetry within the context of the Race - Religion conflict. Many works of the poet are banned for criticizing the silent and identityless life of the conservative and mutilated society in front of the ruling. He reveals the poetic mission of poetry in a sense by saying, "What is poem if it does not rebel?". Qabbani has rebelled against the oppressing and exploiting authorities as the voice of people who have been oppressed and violated throughout his life. This study aims to analyze the perspective ideologic discourse in Nizar Qabbani's poetry.

* Bu çalışma 12-15 Nisan 2018 tarihinde Amman / Ürdün'de III. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler Sempozyumu: Geçmiş ve Gelecek Bağlamında Orta Doğu Sempozyumunda sunulan bildirinin bir bölümünün genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: nurullahulutas@gmail.com.

GİRİŞ

Nizâr Kabbânî şiiriyle/sanatıyla/edebiyat anlayışıyla bütün Ortadoğu toplumlarının kalbi oldu. Şiirleriyle direnişi paylaştı, şiiriyle siyasete yön verdi, şiiriyle siyaseti sorguladı, bugünün tarihini sorguladı. Nizâr Kabbânî'nin bu yaklaşımı, Nizâr Kabbânî şiirinin edebi niteliğine/yoğunluğuna/derinliğine kesinlikle gölge düşürmedi. (Su, 2007;31)

Atasoy Müftüoğlu

Nizar Kabbânî, gerek Arap gerekse Ortadoğu edebiyatında aykırı fikirleriyle öne çıkan ve genel kabullere başkaldırarak kendi tarzını ortaya koyan bir şair kimliğiyle tanınır. O, güncel politikanın söylemlerini tekrarlayan ve geleneğin öngördüğü yaşam tarzını tercih eden bir şair / yazar olmayı reddeder. Bu anlamda modernist bir tavır takınır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki onun modernist tavrı hiçbir zaman sömürgeci Batı'nın taklitçiliğini yapmak ve Batılı değerlere medhiyeler dizmek değildir. O, kendi kimliğini ve değerlerini özgürce ve insana yakışır biçimde ele alan, doğmalardan uzak bir anlayışı şiirlerine ve eserlerine taşıyan bir sanatçıdır.

Laurent Mignon, onun *Aşkın Kitabı* adıyla Türkçeye kazandırılan *Kitâbü'l-Hub* adlı eserine yazdığı giriş yazısında onun edebî kişiliği ve şiiri hakkında şunları söyler: "Nizâr Kabbânî, belki de çağdaş Arap edebiyatının en büyük ustasıydı. Gerek dil ve şekil gerekse konu açısından Nizâr Kabbânî'nin muhafazakâr eleştirmenlerin sert tepkilerine rağmen Arap şiirine son yarı yüzyılda yeni ve çağdaş bir mahiyet kazandıranlar arasında küçümsenmeyecek bir yeri vardır. Üstelik Fas'tan Irak'a kadar bütün Arap dünyasında sıradan insanın beğenisini ve sevgisini kazanmıştır." (Kabbanî, 2000: 5).

Nizâr Kabbânî'nin Türkiye'de tanınması Nuri Pakdil sayesinde. *Edebiyat* dergisinin yayımladığı *Çağdaş Arap Şiiri / Güldeste II*, adı ile ilk olarak 1976; ikinci baskısı 1998'de yapılan antolojide yayınlanan "Doğu" şiiriyle tanıtılır. Sonraki yıllarda Turan Koç bazı şiirlerini yayımlar. Yine İbrahim Demirci, onun bazı şiir ve yazılarını *İşgal Altında* adıyla bastırır. (Kabbanî, 1996). *Kasâ'id Mağdûbün 'aleyhâ* başlıklı şiir kitabı, *Gazaba Uğramış Şiirler* adıyla Türkçeye kazandırılır. (Kabbanî, 1997).

Ergin Koparan, *Hevâmiş 'alâ Defteri'n-Nekse* adlı şiir kitabını *Gerileme Kitabına Dipnotlar* adıyla çevirir. (Kabbanî, 1997). Beyrut'un günlük hayatını anlattığı denemeleri ise *Ben Beyrut: Bir Kentin Günlükleri* adıyla Türkiye'deki okurlarla buluşturulur. (Kabbanî, 1999). Sonraki yıllarda *Hüzünlü İrmak* (Kabbanî, 2000), *Yasak Şiirler* (Kabbanî, 2002), *Gözlerinin Mavi Limanında (Aşk, Kadın, Hüzün Şiirlerinden Seçmeler)* (Kabbanî, 2002), ve *Seninle Evlendim Ey Özgürlük* (Kabbanî, 2003) Türkçeye çevrilir.

Nizar Kabbânî, poetik yazılarında şiirin ne olduğu ve misyonu ile ilgili görüşlerini dile getirir. *Mâ huve's-şi'r* isimli eserinde şiirle ilgili şu tanımları yapar: "

1. Şiir, geçmiş bütün dilleri ortadan kaldıran ve şeklini yeniden oluşturan Arap dilinin ta kendisidir.

2. Şiir, bütün akılları dumura uğratan, sıra dışı söz ve bütün düzenleri alt üst eden başkaldırıdır.

3. Şiir, şiddet kullanılmadan ve kan akıtılmadan, insanlığın kendisine karşı varlığını ortaya koyabildiği kültürel değişimdir.

4. Şiir, kanun tanımayan ve adâletin zirvesini temsil eden sanattır..." (Muhammed İhsan en – Nass, 2012: 811-831). Kabbânî, geleceğin şiirinin Nesir Kasidesi olacağını söylemeyi ihmal etmez. Onun şiirlerinde öne çıkan en önemli temalardan biri de politik söylemdir. Başlangıçta büyük bir aşk ve kadın şairi olan Nizâr Kabbânî, *Hubz ve Haşîş ve Kamer* (1954) eseri ve özellikle 1967 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra şiir çizgisini değiştirerek kaleme aldığı, "Hevâmiş 'alâ Defterin-Nekse" divanıyla siyasî şiirler yazmaya başlar (Keskin, 2011: 7).

1954 yılında yazdığı *Hubz, Haşîş ve Kamer* (Ekmek, Afyon ve Ay) ve 1955'te *Kıssatu Râşil Şavârznebrak* (Râşil Şavârznebrak Hikâyesi) adlı şiirleri, onun siyasal ve toplumsal eleştiri bağlamında yazılmış ilk şiirleridir. O, bu şiirlerinde Doğu ve Batı insanını karşılaştırarak Ortadoğulu insanların ezilmişliklerini tartışır (Gündüz, 1994: 18). Nizar Kabbani'nin şiirlerinde öne çıkan politik söylemleri şu başlıklar altında tasnif etmek mümkündür:

1. Müslüman Ortadoğu İnsanınin Uyuşukluğu ve Çalışmanın Önemi

Şair bu tarz şiirlerinde fazla ayrıntıya inmeden Arap toplumunun içinde bulunduğu uyuşukluğu, tembelliği, kaderciliği ve hurafe – batıl inançlara bulanmış dinsel ve sosyal yaşantıyı eleştirel bir tavırla işler. Yanlış tevekkül, onun en çok eleştirdiği tavırlardan biridir. Onun bu vadede yazılmış şiirleri bize İran şiirinde Şeyh Sadi-i Şirazi ve Türk şiirinde Mehmet Akif Ersoy'u hatırlatır. Akif'e göre, İslam coğrafyasındaki fakirlik ve sefaletin en büyük sebebi yanlış tevekküldür. O, Müslümanların kader ve takdir-i ilahi diyerek uyuşukluk ve yoksulluk içinde yaşamalarını eleştirir. Bu yoksulluktan kurtulmanın tek yolunun çalışmak olduğunu birçok şiirinde dile getirir. (Çandır, 2012: 82-90). Akif, bununla da kalmaz tüm İslam ümmetini saran ümitsizlik / ye's duygusunun küfürden başka bir şey olmadığını iddia edecek kadar ileri gider. (Gülendam, 2009: 121-134).

Kabbânî, aynı temayı "Ekmek, Esrar Ay" şiirinde şöyle işler:

"benim memleketimde
peygamberler diyarında
saf insanlar diyarında tütün çiğneyenlerin
uyuşturucu tacirlerinin diyarında
ay neler neler eder bize
ta ki kaybederek onurumuzu
yaşarız gökten rahmet bekleye bekleye
ama gök ne yapabilir ki
aciz uyuşuk insanlara

dönüşüverirken birer ölüye" (KBK, s. 85). Şaire göre, ortadoğu halkı uyuşturucu ve esrar bataklığına saplanıp sömürüye açık hale gelmiştir. "Lübnan sorunu Valiumla, haşhaşla, marihuanayla, afyonla çözümlenir mi? Unutuşla, bellek yitimiyle çözümlenir mi? (Kabbânî, 2016). Yazar, Ortadoğu halkının sürüklendiği uyuşturucu illetinin bilinçli olarak politikacılar tarafından desteklendiğini ve halkın kendi kimliğine sahip çıkmasının önüne geçildiğini savunur. Uyuşturulan halklar, aynı zamanda ülkede oynanan oyunları kritik edemeyecek ve üzerlerinde çevrilen dolapların farkına varamayacaktır. İşte tüm bu sebeplerle, Ortadoğu esrar ve uyuşturucunun kaynağı olarak kalmaya mahkum olacaktır. O, evrensel temaları şiirine temel taşı edinen; ancak Ortadoğulu ve Müslüman kimliğini her zaman koruyan bir sanatçıdır. O, bu kimliğini korurken muhafazakâr ve herşeyi sorgulamaksızın kabul edenlerden farklı olarak eleştirel kimliğiyle öne çıkar. Cesurca ve anarşist bir tutumla yaşadığı toplumun geleneksel kabullerini yerle bir eder. Bu bağlamda bazı eserleri muhafazakâr kesimlerce eleştiri bombardımanına tutulur (Tülücü, 2011: 30).

2. Cehâlet

Nizâr Kabbânî, eserlerinde Ortadoğu'da yaşanan sorunların temelinde cehaletin yattığına inanır. Ona göre, toplumların uyuşturulması, sömürülmesi ve kimliksizleştirilmesinin sebebi onların cahil bırakılmalarıdır. Kabbânî, eserlerinde toplumda okumayanları ve kültürel derinliği olmayanları ince bir alayla eleştirmeyi de ihmâl etmez: "Onlar, dünyayı fethetmek isterler; oysa bir kitabı açmaktan acizdirler. Onlar denizlere açılmak isterler; oysa bir damla suyla sarsılırlar. Onlar, kuru yaş her şeyi yakan bir kültürel devrimi müjdeliler; oysa kültürleri oturdukları kafe ve duydukları çeviri kitaplarının başlıklarından öteye gitmez." (Kabbânî,04/10/2016)'dan akt: Ürün, 2016: 134).

Onun şiirlerinde politik temalar daha çok Orta Doğu'nun kangrene dönüşen sorunları, Filistin Mısır, Arap – İsrail savaşları ekseninde işlenen temalardır. O, politik temalarını sadece şiirlerinde değil, aynı zamanda nesirlerinde ve tiyatrolarında da işler. *Cumhûriyye Cunûnistân (Deliler Cumhuriyeti)*, Nizar Kabbânî'nin bu anlamda yazılmış politik hiciv tiyatrosudur. Yazar, 1975'te başlayıp 1991'e kadar devam eden Lübnan'daki iç savaşı, siyasî çatışmaları, ölümleri ve siyasî olayları bu eserinde alaycı bir tarzda kaleme alır (Keskin, 2011: 5). Nizâr Kabbânî, oyunla okur arasında diyalektik bir ilişkinin kurulmasını amaçlar. Ona göre, okuyucu, olayları sorgulayacak, yaşananların etkisiyle tepkisini ortaya koyabilecek, bu yolla iç savaşın nedenlerini ve sebep olduğu ağır sonuçları kendi muhayyilesinde analiz edebilecektir. Yazarın amacı, bu oyunla, okuyucuyu eğlendirmek değil, olayları sebep - sonuç ilişkisi ekseninde analiz ederek okuyucuyu sorgulamaya itmektir. Kabbani, bu yaklaşımıyla Brecht'in "“Büyük bir sanat her zaman büyük çıkarlara hizmet eder” anlayışına yaklaşır. Brecht'e göre tiyatro, izleyicide kolektif bir bilinç uyandırmalıdır. (Boussignac, & Thoss, 2010: 84).

Yazar, üç perdelik oyunda siyasî, ideolojik, dinsel, ırksal, toplumsal ve sanatsal sorunları toplumun nasıl değerlendirdiğini ve bunların nasıl sorgulanması ve çözüme ulaştırılması gerektiğini analiz etmeye çalışır. Oyundaki gazeteci kadının: “yalancı hamilelik”, “aspirin tableti” gibi simgesel sözleriyle bu sanal savaşın gerekçeleri hakkında seyirciyi düşünmeye sevk eder. İç savaşla boğuşan Lübnan halkının yaşadığı bu paradoksu anlayabilmek, okuyucuya anlatabilmek ve diyalektik bir atmosfer yaratmak yazar için kolay değildir. Ancak hemen her zaman okuyucularıyla diyalektik alışveriş içinde olan Kabbânî, bu ilişkiyi tiyatro formuna dönüştürmeyi başarır (Keskin, 2011/2: 7). Oyunda Bu savaşın kazananları, eski kumandanın sarayını işaret ettiği başkan ve bu hareketin ileri gelenleridir. Onlar, kendi çıkarları ve ticarî kaygıları uğruna halkının akıllarını başlarından alır, onlara unutmayı telkin eder, bilinçlerini bulandırır ve onları kendi emelleri uğruna kullanırlar. Öğretmen ile kahvehane sahibi arasında geçen şu diyalog, bu durumu birinci elden gözler önüne sermektedir:

Öğretmen: *Devlet, niçin vatandaşlarının aklını haczeder?*

Kahvehane sahibi: *Hükmetmek için*

Ancak her ne kadar onlar, kurdukları bu uyduruk cumhuriyetle, yirmi beş yıl sonra kazanan tarafta gözükseler de aslında kazanan taraf, eski kumandanın söylediği gibi “*hakikattir.*” Çünkü kazanmış gibi görünen taraf, artık halkı yalnızca deliler ve bilinçsiz insanlardan oluşan “*Deliler Cumhuriyeti*” ve hükmettikleri, “*deli*” insanlardır. Akıllı insanlar, böyle bir idarede asla yaşayamazlar. Nitekim oyunun I. perdesindeki yolcu kadın ve kocası gibi ya ülkeyi terk ederler ya II. perdedeki gazeteci kadın gibi kabullenmediği için öldürülürler ya da III. perdedeki adamlar gibi, dışarıda onlara inanmış rolü yapıp “*Unutma Kahvehanesi*”ne sığınarak akıllarını muhafaza etmek için kendilerine teselli ararlar. Yolcu kadın ile kocası ve gazeteci kadın tükenmiş gibi görünseler de vermiş oldukları tepkilerle, onları aşağılar. Bu bağlamda oyunun pozitif karakterleridirler (Keskin, 2011/2: 9-10). Kabbani'nin politik anlayışla kurguladığı tiyatro bize Piscator'un tiyatro anlayışını hatırlatır. Piscator, politik tiyatro anlayışını savunur. Bu anlayış, toplumsal ve politik konuları ele alarak seyircinin bu konular üzerinde düşünüp fikir yürütmesini; tartışmasını, yargıya varmasını sağlayan, bilgilendirici, tezli, taraflı eleştirel-gerçekçi ve diyalektik bir özelliğe sahiptir (Doğan, 2009: 411-412).

Kabbânî, *Ben Beyrut* eserinde eğitilmiş insanlara çatarak üniversite mezunlarının ve aydınların topluma faydalı olamadıklarını söyler: “Lübnan üniversitelerinin mezunları neredeler? Denizin büyük balıkları mı yedi onları, yoksa diplerdeki periler mi kaptı onları da, sualtı mağaralarında zorla eş yaptılar kendilerine? Onlardan ne bir haber geldi, ne bir haberci. Allah'ın tüm ülkelerinde aydınlar, gelişime ve değişime sahip çıkan savaşçı öncülerdir. Lübnan hariç... Çünkü Lübnan aydınları, kışlık giysiler gibi naftaline bulanmışlardır. 1882 yılından bugüne üniversitelerimiz her yıl binlerce mezun boşalttı, sardalye balığı bolluğuyla kıyıya attı onları.

Aydın sardalye artık nereye gidiyor günümüzde?

Nasıl buharlaşıyor? Nasıl gizleniyor? Suda tuzun eridiği gibi nasıl eriyor?

(...) Bu aydın akılı üç temel hastalık taşıyor: Bencillik, ilgisizlik, korkaklık” (Kabbanî, 2016: 40-41).

3. Milliyetçilik, Mezhep ve Din Ayrımcılığı

Nizar Kabbani, Ortadoğu'daki bir çok sorunun temelinde milliyetçilik, din ve mezhep ayrımcılığının yattığına inanır. Arap olan halkların çoğunluğunu bir dönem Hıristiyanlar oluştururken sonraki dönemde özellikle Filistinli göçmenlerin gelmesiyle Müslümanlar çoğunluğu elde etti. Bir süre sonra Hizbullah ve Şii Müslümanlar bölgede etkinliğini artırır. Bu farklı fraksiyonların iktidar savaşı beraberinde iç çatışmalar yaratır. Bernard Lewis, *Ortadoğu* adlı eserinde, bölgedeki sorunların çoğunun bu bölgenin çok sınıflı ve uluslu bir yapı olmasından kaynaklandığını ifade ederek Kabbanî'nin görüşlerini temellendirir. Ortadoğu'da hukuk, din ve kültür anlayışı İslamla / Osmanlı'yla birlikte her ne kadar bir düzene girmiş olsa da İslam'ın bir arada yaşama kültürünün pratikte yeterince çözülemediğini ve bu durumun da savaş isteyen odaklara avantaj sağladığını anlatır (Firat, 2018: 10-11). Nizâr Kabbânî, Ortadoğu'da yaşanan sorunların temelinde her ne kadar Batı'nın planlarının etkili olduğuna inansa da bu planların gerçekleştirilmesi, Ortadoğulu politikacılarının işbirlikçi tutumlarıyla ilintilidir. O, güçlü bir devletin güçlü siyasi bir tavır takınmasıyla ortaya çıkacağına inanır. Ona göre: "Siyaset, konum alma sanatıdır. Çevresindeki tarihin hareketi karşısında konumsuz kalan devlet, olsa olsa hangi ata oynayacağını bilmeden yarış alanına giren kimseye benzer" (Kabbanî, 2016: 56).

Kabbânî, başka bir yazısında aynı tehlikeyi ironik bir dille şöyle anlatır: “Bakın... Uygur Lübnan işte bu! Şarkısı söylenen birlikte yaşama modeli işte bu! Şu çirkin fotoğrafta Müslümanlarla Hıristiyanlar birbirlerini boğazladığına göre laik demokratik bir devlette birlikte yaşamayı kabul ettikleri zaman Yahudileri boğazlamayacaklarını kim garanti edebilir?” İşte bu Filistinli, Hıristiyan, Müslüman tüm Lübnanlıları öldürmek için kurulmuş bir plandı ve dörtte üçlük bölümünün başarıyla uygulanması tamamlandı. Trajikomik bir gerçektir ki burada suikasta uğrayan dört grup da bıçağı kasaba sundular; işini yapmasında, öldürme vaktini ve yerini seçmesinde ona yardımcı oldular. Bu günlerde Lübnan caddelerini boyayan Lübnanlı, Filistinli, Müslüman, Hıristiyan kanı, aptallığımızın üzerine geniş kufi hattıyla yazılmış bir tanıklıktır” (Kabbanî, 2016: 79). Aslında temelinde çıkar çatışması olan bu savaflara, bazen ırk, bazen din, bazen mezhep ve bazen de saçma sebepler kılıf olarak uydurulmaya çalışılır: “Bir sömürge ülkesi olan İngiltere, Fransa ile Ortadoğu'yu bölüşmüş ve bölge içinde kendince sınırlar çizmişti. 1900'lü yılların ortalarında Ortadoğu ülkeleri tek tek bağımsızlıklarına kavuştu. Fakat dünya 1945'ten sonra yeni bir sürece girdi. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle İngiltere ve Fransa'nın dünya siyasetinden çekilmesinden sonra, dünya kesin çizgileriyle (1945-1947) ABD ve Sovyetler Birliği'nin çevresinde iki kutuplu bir yapıya dönüştü. Bu dönemden sonra İngiltere'nin çıkarları ABD çıkarları ile iç içe girdi. Bu kutuplaşma, güçler dengesini doğurdu, büyük ve orta büyüklükteki devletlerin hemen hepsi bu iki blok içinde toplandı” (Sağlam, 11/04/2019).

Nizar Kabbani, Ortadoğulu devlet liderlerinin milliyetçilik duygularıyla Osmanlı'ya başkaldırmasını ve Batılı devletlere yanaşmalarını da eleştirir. Arap liderler, Osmanlı hakimiyetine Milliyetçilik duygularının kışkırtılmasıyla karşı çıktıktan sonra sürekli Batılı devletlerin onlar için biçtiği rolleri oynayarak bölgelerinde hakimiyet kurma yoluna girdiler. Bilhassa bu dönem liderlerinden Kral Faysal'ın İngiltere ve Fransa uşaklığıyla suçlanması bu fitilin ateşlenmesiyle ilişkili bir durumdur (Fraser, 2011: 170, 209).

Kabbânî, “Resim Dersi” şiirinde, çocuğuna seslenen bir babanın diliyle Ortadoğu'nun bölünmüşlüğüne ve acılarıyla çizilen sınırlarına gönderme yapar:

“Büyüdüğün zaman oğlum

Arap şiir kitaplarını okuyunca

Sözcükle gözyaşının kardeş olduğunu göreceksin

Ve Arap şiirinin yalnızca

Parmaklar arasından çıkan

Bir damla gözyaşı olduğunu...

...

Oğlum kalemlerini, boya kutusunu önüme koyuyor

Bir yurt çizmemi istiyor benden

Fırça titriyor elimde

Ağlayarak düşünüyorum..." (Bayraktar, 11/04/2019: 10-13).

Kabbani, aynı zamanda bir devletin sınırlarının kendi askeri gücüyle korunmadığı zaman başka devletlerin merhametine ve inayetine bırakıldığında o devletin başka ülkelere yem olacağını söyler: "Doğal ve siyasi sınırlarımın Allah'ın inayetiyle ve Avrupa ve dünyanın dostluğuyla korunmuş olduğunu düşünüyordum sanki; ama kara, deniz ve hava sınırlarıma İsrail'in günlük saldırıları, şunu açıkça gösterdi ki Lübnan'ın varlığına uluslararası yakınlık nazariyesine güvenmek, romantik bir düş, yanlış bir görüştür. Kendi askeri gücüne dayanmayan bir ülke, kurda yem olmak zorundadır" (Kabbânî, 2016: 56).

4. Kültürel Yozlaşma

Kabbânî'nin öne çıkan belirgin özelliklerinden biri de öz kültürüne ve milletine bağlılığıdır. O, ülkesindeki farklılıkları bir zenginlik olarak görüp ayrı din, mezhep ve ırkların kardeşçe yaşayabileceğine inanır. Ülkedeki bölünmelerin ve ihtilafların sebebi olarak da politikacıları görür: "Siyasal kültürüm -size daha önce açıklamıştım- zayıf bir kültür. Bundan dolayı ülkemizdeki siyaset adamlarının televizyona çıkış saatlerini dakika dakika izliyorum; marifetlerinden yararlanmak, bilgelikleriyle aydınlanmak, bilgilerinin deryasından avuçlamak için. Onlara şunu demek isterdim; Lübnan'ı içinde ne varsa, kim varsa tümüyle sonsuza kadar, iptal, fesih ve ilga kabul etmez biçimde kiraladığınızda, Lübnan bir ağaç olsaydı meyvesini yerdiniz, Lübnan bir inek olsa sütünü içerdiniz, Lübnan bir tavuk olsa tüyünü yoldardınız, Lübnan bir banka olsa mevduatını da sermayesini de tükettirdiniz; iflas ederdi. Lübnan bir kadın olsaydı üzerine birer birer ve sırayla saldırdınız. Öyle ki o sevgiden de cinsellikten de tüm erkeklerden de nefret ederdi." (Kabbânî, 2016: 66).

Nizâr Kabbânî, Batı'nın uzun tecrübeler sonucu elde ettiği demokratik değerlerin ve siyasal kavramların Ortadoğu'da nasıl işlevsizleştirildiğini de şu sözlerle aktarır: "Tüm dünyada anlamı üzerinde ittifak sağlanmış tüm siyasal terimlerin asıl anlamları, bize gelirken değişir ya da karşıt bir anlama dönüşür. Örneğin demokrasi, liberalizm, ideoloji sözcükleri Lübnan'a gelince Avrupalı giysilerini çıkardılar, şalvar ve keçe giydiler... Halkın temsili için dünyanın ulaştığı en yüksek model olan parlamento, halktan başka herkesin girebildiği bir "Özel kulüp" oldu" (Kabbânî, 2016: 87).

Ortadoğu'nun siyasal olarak güçlü bir coğrafya olamamasındaki en büyük etkenlerden biri despotik yönetimlerin hiyerarşik bir şekilde tüm topluma yayılmasında yatar. Bu coğrafya da adaletsizlik ve korku kültürünün egemen olması sakat toplum bireylerinin ortaya çıkmasına neden olur: "Biz hepimiz kardeşiz, fakat hesap defterine bakacak olursak, hepimiz düşmanızdır." anlayışı, neredeyse Ortadoğu yönetimlerinin tümü için söz konusudur. Aralıksız sürdürülen etkin kontrol ve üstünlük olgusu, yöneticilerin halkı itaate mecbur kılma hususunda korku yöntemlerini öne çıkarmalarına neden olur. Ortadoğu'da boyun eğiş genellikle korkunun doğrudan bir sonucudur. Korkuya dayalı itaatın derecesi, somut olarak hükmedenin kudretini ve şöhretini gösterir. Peştu atasözlerinde söylenen "nerede darbe sesi varsa, orada saygı vardır" veya "savaşmaya muktedir olanın pazarlık etmeye ihtiyacı yoktur," sözleri hep bu gerçeğin kanıtıdır. Bu durum da bölgede yüzyıllar süren iktidar savaşlarını beraberinde getirecektir (Lindholm, 2004: 440-449).

O, farklı kültür, din ve mezhebe sahip Lübnan'da yaşayan insanların farklılıklarından dolayı birbirlerini öldürmelerini kabullenemez. Bu durumu birçok yazı ve şiirinde eleştirir. Birbirini ötekileştirenlerin sadece emperyalistlerin kötü emellerine hizmet ettiklerini ve savaş tüccarlarını zenginleştirdiklerini her fırsatta dile getirir. Lübnan'ın ancak bir ve bütün olarak anlamlı olduğunu güzel bir seccade benzetmesiyle örnekler: "Lübnan değerli resimler, masal

motifleri taşıyan yeşil bir Kaşan seccadesi. Allah onu tecelli saatlerinden bir saatte resmetti ve ne güzel resmetti. Ama zümrüt renkli güzel seccadenin üzerinde oturanlar seccadenin değerini -çok yazık-bilmiyorlar, onun sanatsal ve tarihsel değerine ilişkin hiçbir fikre sahip değiller. Seccadenin üzerinde birbirlerini boğazlıyorlar ve fıstıkiye kan kızı karışıyor. Öyle ki en yetkili uzman bile seccadenin asıl rengini bilmemekte mazur görülebilir. Onlar, üstünde saldırgan, vahşi, öldürücü bir savaşa tutuşuyorlar, ellerindeki silahlardan daha tehlikeli öldürmelere girişiyorlar. Öyle ki kurşun, füze ve bomba delikleri, üzerindeki nakışlardan daha çok oluyor. Mülkiyet ve miras konusunda anlaşıyorlar. Birincisi, ortasını istiyor. İkincisi kenarlarını istiyor. Üçüncüsü püsküllerine hayran kalıyor. Dördüncüsü cebinden bir makas çıkarıyor. Sorunu çözmek için onu bir kalıp peynir gibi eşit parçalara ayırmakla tehdit ediyor. Ben sormak istiyorum; öldürülenlerin ne kazancı olacak sonunda, parçalanmış, makaslanmış, yakılmış bir seccadeden? Bir milyon kurşunla delinmiş bir seccadeyi kazanan, ne yarar sağlar?” (Kabbânî, 2016: 38-39).

Kabbani, denilebilir ki sanatını yaşadığı toprakların hizmetine adanmış bir aydındır. O, Lübnan'ın Emperyalistler için bir laboratuvar olduğunu ve bu yüzden Ortadoğu'da gerçekleştirilmek istenen tüm kirli planların Lübnan'da şekillendirildiğini şu sözlerle dile getirir: “Lübnan için "Ortadoğu'nun laboratuvarı" ifadesi sıklıkla kullanılır. Ortadoğu'nun etnik, dini ve mezhepsel çeşitliliği barındıran, Ortadoğu siyasetinde etkin ülkelerin aktif şekilde müdahil olduğu bir siyasi atmosferi taşıyan ve Ortadoğu'ya özgün olduğu iddia edilen problemlerin hemen hepsinin yaşandığı bir ülke olmasından dolayı, bu ifade Lübnan için özellikle anlamlıdır. Bununla beraber, Lübnan Ortadoğu açısından bir “prova odası” niteliği de taşımaktadır” (Ceren, 2014: 82).

Kabbânî, sadece politik bir tavırla yazmaz aynı zamanda sosyal duyarlılığı olan ve yoksulların durumunu dile getiren bir sanatçı imajı çizer. *Ben Beyrut* kitabında, genellikle fakir insanların alışveriş yaptığı ucuz bir pazar yerinin yanmasını da bir yazısına taşır: “Nuriye Pazarı yanıyor. İlk kez işitiyorum. Nuriye Pazarı'nda -anladığıma göre- yoksul kimselere, halk işi fiyatlarla sebze satılmış. Paris'teki 'Halle' gibi bir nevi. Niçin hüzünleneyim Nuriye Pazarı için? Benim onunla işim yok ki. Ben otomobilimi her cumartesi herhangi bir süpermarketin önünde durdururum. Arabayı dondurulmuş sebzelerle, Arjantin'den gelme etlerle, Fransız peynirleriyle, İtalyan konserveleriyle doldururum (Kabbânî, 2016: 13-14). Şair, tariz sanatı yaparak yoksullara karşı duyarsızlaşan ve yoksulları ötekileştiren zengin insanlar ve aydınları dışlar. Yoksul insanların yaşadığı trajedi, şairi yürekten yaralar.

5. Kudüs ve Filistin

Nizâr Kabbânî'nin, yazı ve şiirlerinde öne çıkan temalardan biri de Filistin ve Kudüs meselesidir. Arap dünyasını tehdit eden bu tehlike, başta Filistinli Muhammed Hasan Alâeddîn, İbrâhîm Tûkân ve Ömer Ebû Rîşe gibi bazı şairlerin şiirinde dile getirilir. 1950 sonrası çeşitli edebiyatçılar ve şairler Arap dünyasında Emperyalizm ve Siyonizm'in kötü emelleri üzerine yazmaya başlar (Tur, 2015-1: 161). Kabbânî'nin edebî hayatının bir dönemine kadar Filistin konusuna ilgisiz kaldığı görülür. Filistin, o coğrafyada yaşayan tüm entelektüellerin kafasını kurcalayan ve yüreklerini yakan bir sorun olmasına rağmen Kabbânî, ancak Filistin işgalinden yedi yıl sonra “Şavârznebrak” adlı siyasî bir şiir yazar. Bu şiir, Almanya'dan Filistin'e göçüp asker olan bir Yahudi kadın ekseninde örülür ve Arapları savaşıma çağıran bir şiirdir. O, şiirlerinde sürekli Ortadoğulu politikacıları eleştirmekten de geri durmaz. Ona göre Yahudilerin, Filistin'e yerleşmeleri ve burada bir devlet kurmaları sadece İngilizler'in yardımıyla olmamıştır. Arap liderlerinin bazıları buna destek vermiştir. Örneğin Hicâz Kralı Hüseyin'in oğlu ve daha sonra Irak Kralı olan I. Faysal, babasının adına Ocak 1919'da Yahudilerin Filistin üzerinde iddia ettikleri hakları tanıyan ve Yahudilerin Filistin'e göçmelerini onaylayan bir anlaşmayı Siyonist Teşkilatı Başkanı Weizmann'la imzalar (Gündüz, 1994: 18). Kabbânî, Kudüs şiirinde:

“ey kudüs ey karalara bürünmüş güzel
kim çalar çanlarını kıyamet kilisesinin pazar günleri
çocuklara oyuncakları kim getirir Noel gecesinde
ey kudüs ey hüznler şehri

kirpiklerde dolaşan koca gözyaşı
kim durdurur taşları yurdum benim
kim durdurur saldırıyı yurdum benim
hedef alırken seni ey incisi dinlerin
kim yıkar kanları taşlarından
kim kurtarır İncil'i
kim kurtarır kuran'ı

isa'yı öldürenlerden isa'yı kim kurtarır" (KBK, s. 72). Bu şiirde görüleceği üzere Kabbânî için Kudüs sorunu sadece Müslümanların değil diğer dinlerden insanların da problemidir. "Şiir Mahkemesinde İfade" şiirinde,

"nesrimiz şiirimiz gazetemiz
mürekkebimiz harfimiz cariyeye
kahramanlıklar tiyatral bir eda
oyuncuların yüzleriye boya
her müşteri artırır dileğince

filistin'se haraç mezat ortada" (KBK, s. 81). Kabbânî, bu şiirinde de Filistin'in Arap liderleri tarafından nasıl Yahudi'lere peşkeş çekildiğini dile getirir.

"Kültür ve Tarih Bilinci" de onun şiirlerinin ana temalarından biridir. O, her ne kadar bir dünya vatandaşı kimliğine sahip olsa da İslam kimliğine, tarihine, kültürüne ve değerlerine bağlı bir şairdir. Kabbânî "Gırnata" şiirinde Endülüs Emevi'leri döneminde İslamlaşan bir İspanya ve Tarık Bin Ziyad'ı anarak okuyucuyu o iklimlere doğru bir yolculuğa çıkarır:

"(...)
Şam nerede diye sordum belki de
dökülen saçlarında bir yerdeydi
şu arap simanda senin ağzında
ki hala yurt güneşi içindeydi
...
çocuk gibi rehberimin peşinden
yürürken bir tarih küllenmekteydi
nakışların nabzı atar gibiydi
tavandan nakışlar seslenmekteydi
bura el hamra ata yadigarı
var görkemimi oku demekteydi
görkemini mi?! sardım bir beremi
kalbimle sardığım başka bereydi
keşke hoş varisim dediklerinin
atalarım olduğunu bilseydi

vedalaştığımda kucaklaştığım

tarık bin ziyad diye bir kimseydi” (KBK, s. 32-33).

Görüldüğü üzere Nizar Kabbani, sanatını toplumun hizmetine adayan ve sanatıyla toplumu değiştirip dönüştürmeyi amaçlayan sorumlu bir aydın tavrına sahiptir. Batılı Emperyalist güçlerin Ortadoğu'da gerçekleştirdikleri ve yerel iktidarların işbirlikçi tutumlarını sert bir şekilde eleştirir. Filistin davası da yine basiretsiz liderlerin kendi menfaatlerinin kurbanı olmuştur. Yoksul insanların trajedilerine de değinen şair, milli bilinç ve eğitimle politik ilerlemenin gerçekleşeceğini ve toplum üyelerinin bilinçleneceğini savunur.

Sonuç

Nizar Kabbani, şiir ve yazılarıyla yaşadığı coğrafyanın tercümanı olmayı misyon edinmiş bir aydın tavrı taşır. Farklı kültür, din ve mezheplerin bir arada yaşadığı Ortadoğu'nun bu ayrımlarını öne çıkararak çatışmasını kabullenemez. O, özelde Ortadoğu ülkelerinin genelde Müslümanların kendi içlerinde sahip oldukları farklı fraksiyonları öne çıkararak birbirlerine düşman olmalarının sadece Emperyalist ülkelere ve silah tüccarlarına yaradığını söyler. Bölgede on yıllarca süren ve bitmeyen savaşların sebebinin cahil bırakılmış halka, sorumsuz aydınlara ve işbirlikçi liderlere yükler. Ona göre Ortadoğu halkı her şeyden çok eğitime önem vermeli ve farklılıklara saygı göstermelidir. Ona göre, Lübnan ve Beyrut, Batılı emperyalistlerin aralarında bölüşemediği güzel bir kıza benzer. Batılı devletlerin bu ülkeden vazgeçmemeleri ve sürekli bir iç savaş yaratmalarının temelinde de asıl bu kirli amaç yatar. Filistin ve Kudüs'e tüm dinlerin kutsal mozaïği olarak bakan Kabbani, bu anlamda bütüncül bir yaklaşım sergiler. O, her milletten ve dinden insanın bir arada barış içinde yaşaması gerektiğini ve Ortadoğuya barışın ancak bu yolla hâkim olacağını savunur. Ortadoğu'da kargaşanın sebebinin de yerel iktidarların Milliyetçi tutumlarla Osmanlı'ya başkaldırmalarında arar. Nizar Kabbani'ye göre Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında bulunduğu sıralarda hemen tüm Ortadoğu'da bir huzur hâkimdir. Ne zaman ki milliyetçilik dalgası sonra milletler özerkliklerini elde etmeye çalıştı, işte o zaman büyük bir çatışma ortaya çıktı ve parçalanan devletler iktidar mücadelesi yüzünden birbirini yok etmeye çalıştı. Kabbani, Ortadoğu'da barışın tek yolunun farklı fraksiyonların birbirinin varlığına saygı duyarak ve gerçek bir demokrasi anlayışı içinde kimseyi ötekileştirmeden, birbirinin dinine, inancına ve kültürüne saygı duymaktan geçtiğine inandığını belirtir.

KAYNAKÇA

Bayraktar, Cemile. (2019). “Söz Yıkar, Şiir İmar Eder”, *Derin Düşünce Fikir Platformu*,

www.derindusunce.org. cb siirler. s. 10-13

Boussignac, Patrick & Thoss, Michael. (2010). *Yeni Başlayanlar İçin Brecht*, (Çev: Tuvana Gülcan), İstanbul: Habitus Yayıncılık.

Çandır, Muzaffer. (2012). “Mehmet Akif'in Şiirlerinde Fakirliğe İslâmî Merhamet Duygusuyla Yaklaşım”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, S.1, s. 82-90.

Doğan, Âbide. (2009). “Türk Tiyatrosunda Brecht Etkisi”, *Turkish Studies, International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 4/1-I, Winter 2009, s. 411-412.

Fırat, Hamza. (2018). “Ortadoğu: İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi”, (Kitap İncelemesi), *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:2, Sayı:1, s. 10-11.

Fraser, T.G. (2011). *Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu*, (Fusun Doruker). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gülendam, Ramazan. (2009). “Mehmet Akif'e Göre Müslümanlardaki Ümitsizlik İlleti”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, Sayı: 20, s. 121-134.

- Gündüz, Tarık Namık. (1994). *Arap Milliyetçiliği, Filistin Sorunu ve Arap Dünyasındaki Birleşme Hareketlerinin Tarihçesi*, Ankara: Özen Matbaacılık.
- Kabbanî, Nizâr. (04/10/2016). "el- Kitabetu Amelun İnkılâbiyyun". <https://goodreads.com/quotes/302186>.
- Kabbanî, Nizâr. (1996). *İşgal Altında*, (Haz. İbrahim Demirci), Kayseri: Rey Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (1997). *Gazaba Uğramış Şiirler*. (Haz. İbrahim Demirci), İstanbul: Mavi Yayınları
- Kabbanî, Nizâr. (1997). *Gerileme Kitabına Dipnotlar*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (1999). *Ben Beyrut: Bir Kentin Günlükleri*. (Haz. İbrahim Demirci), Ankara: Hece Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (2000). *Aşkın Kitabı*, (Çev. Laurent Mignon), İstanbul: Ay Işığı Kitapları.
- Kabbanî, Nizâr. (2000). *Hüzünlü Irmak*, (Çev. Metin Fındıkçı), İstanbul: İyi Şeyler Yay.
- Kabbanî, Nizâr. (2002). *Gözlerinin Mavi Limanında (Aşk, Kadın, Hüzün Şiirlerinden Seçmeler)*, (Çev. Rıza Halilov, Aysel Ergül), İstanbul: Birey Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (2002). *Yasak Şiirler*, (Çev. Kemal Yüksel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (2003). *Seninle Evlendim Ey Özgürlük*, (Çev. Kemal Yüksel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kabbanî, Nizâr. (2016). *Ben Beyrut (Bir Kentin Günlükleri)*, (Çev. İbrahim Demirci), Ankara: Hece Yayınları.
- Kenar, Ceren. (2014). "Ortadoğu'nun Prova Odası Olarak Lübnan", *Ortadoğu Analizi* (Uluslararası Siyaset Dergisi), Mart- Nisan, Cilt: 6, Sayı: 61, s. 82.
- Keskin, Aysel Ergül. (2011). "Nizâr Kabbânî'nin Cumhûriyye Cunûnistân-Lubnân Sâbikan (Deliler Cumhuriyeti) Tiyatrosunun Metin Dramaturjisi – I", *Doğu Araştırmaları*, Sayı: 8, 2011/2, s. 7
- Lindholm, Charles. (2004). *İslami Ortadoğu Tarihsel Antropoloji*. (Çev. Balkı Şafak). Ankara: İmge Yayınları.
- Muhammed İhsan en – Nass, (2012). "Şiir ve Şiirin Neliği Üzerine Birkaç Söz ", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Murat Sula). Cilt: XVI, Sayı: 2, s. 811-831.
- Nizâr Kabbânî, *Cumhûriyye Cunûnistân (Lubnân Sâbikan)*, III. Perde, s. 757.
- Sağlam, Zeliha. (2019). "İngiltere'nin Ortadoğu Politikası ", www.insamer.com (Erişim Tarihi: 11/04/2019).
- Su, Hüseyin. (2007) *Irmağın İçli Sesi*, Ankara: Hece Yayınları
- Tülücü, Süleyman. (2011). "Nizâr Kabbânî ve Eserleri Üzerine Notlar", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, s. 30.
- Tur, Salih. (2015). "Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Filistin", *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: 26, 2015-1, s. 161
- Ürün, Kazım. (2011). "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", SEFAD, 2016, S. 35, s. 134
- www.derindusunce.org.